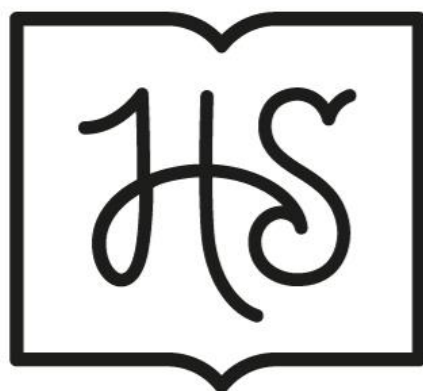

HISTORIA SCHOLASTICA

2/2019

Ročník / Volume 5

Praha / Prague 2019

Historia scholastica

Č. / No. 2/2019

Roč. / Vol. 5

Redakční rada / Editorial Board

Vedoucí redaktor / Editor-in-chief: doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Zástupce vedoucího redaktora / Deputy Editor: PhDr. Markéta Pánková (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Prof. PhDr. Martin Holý, Ph.D. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

Prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

Prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

Doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

Mgr. Magdaléna Šustová (Muzeum hlavního města Prahy)

Doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filosofická fakulta University Karlovy v Praze)

Mezinárodní redakční rada / International Editorial Board

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (University of Macerata)

Prof. Dr. Marcelo Caruso (Humboldt Universität Berlin)

Prof. Dr. Lucien Criblez (Universität Zürich)

Prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

Prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

Prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

Prof. PhDr. Blanka Kudláčková, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

Prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

Prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

Prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

Prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

Prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

Prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

Prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Výkonná redaktorka / Executive Editor:

Mgr. Lucie Krausová (Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze)

Vydavatelé / Publishers:

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, www.npmk.cz

IČ 61387169

Technická univerzita v Liberci

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, www.tul.cz

IČ 46747885

ISSN 2336-680X

Časopis **Historia scholastica** je vydáván dvakrát ročně. Toto číslo bylo publikováno v prosinci roku 2019.

Časopis **Historia scholastica** je zařazen do mezinárodních vědeckých databází Ulrich's Periodicals Directory, EBSCO a ERIH Plus.

RECENZE:

Gabzdilová, Soňa: *Ako sme študovali v totalite. Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku pod ideologickým diktátom Komunistickej strany Československa (1948–1953)*. Prešov: Univerzum, 2018. 143 s.
ISBN 978-80-89946-05-1.

Blanka KUDLÁČOVÁ^a

^a Trnavská univerzita v Trnave, Pedagogická fakulta, Slovenská republika

V prvom rade by som chcela oceniť snahu autorky, že sa podujala na náročnú úlohu, „analyzovať systém, obsah a ideologický aspekt štúdia na slovenských vysokých školách“ (s. 4) v období rokov 1948 až 1953, kedy vrcholilo obdobie stalinizmu a KSČ získala v Československu neobmedzenú moc. Oblasť školstva a vzdelávania je predmetom mocenského zápasu hneď v prvých rokoch po politickom prevrate a je o ňu cielený záujem zo strany vládnucej moci v každom totalitnom režime, keďže ide o výchovu budúcej generácie. Bolo tomu tak aj v Československu po februárovom prevrate v r. 1948, resp. už od konca 2. svetovej vojny, kedy sa začalo črtiť politické smerovanie Československa. Publikácia je členená na 7 kapitol a záver, obsahuje zhrnutie v anglickom jazyku, pramene a literatúru, zoznam použitých skratiek a menný register.

Prvá kapitola uvádza čitateľa do problematiky; autorka v nej ozrejmuje širší politicko-spoločenský a legislatívny kontext, ktorý predstavuje obdobie troch rokov po 2. svetovej vojne (1945–1948), kedy „Československá republika bola medzinárodnopoliticky začlenená do sféry vplyvu Zväzu sovietskych socialistických republík“ (s. 5). To v podstate určilo jej politickú orientáciu a charakter na viac ako štyri nasledujúce desaťročia. Autorka objasňuje proces zoštátnenia škôl všetkých stupňov na Slovensku (zákon č. 5/1944), ktorý predbehol svoju dobu, a tiež zoštátnenie v Českej republike, keďže prvý československý pofebruárový školský zákon datujeme do r. 1948 (školský zákon č. 95/1948). Práve zoštátnenie škôl vytvorilo priestor pre absolútny prienik mocenských orgánov do vzdelávacieho systému a ovládnutie vzdelávacej politiky po r. 1948. Autorka upozorňuje tiež na elimináciu vplyvu katolíckej cirkvi, ktorá mala na Slovensku silné postavenie, a koniec plurality vo vzdelávaní, keďže zákon zrušil všetky cirkevné a súkromné školy.

Situácia vo vysokom školstve však nepodliehala všeobecnému školskému zákonu a proces ovládnutia vysokých škôl prebehol iným spôsobom. Vysoké školy – ktoré boli v r. 1948 na Slovensku tri (Slovenská univerzita, Slovenská vysoká škola technická a Vysoká škola obchodná, všetky so sídlom v Bratislave) – „oficiálne nadviazali na stav v 1. ČSR a boli

naďalej chápané ako inštitúcie korporatívne, ktoré spravovali akademické senáty v čele s rektormi“ (s. 21). Proces a spôsoby, akými sa komunistická strana doslova zmocnila vysokých škôl, bášt akademickkej slobody, autorka opisuje podrobne v druhej kapitole. Vychádza z aktuálnej legislatívy a dokumentov KSČ. Tento proces bol veľmi dôležitý, keďže práve vysoké školy boli považované za centrá buržoázie a najkonzervatívnejšie články spoločnosti. Cieľom KSČ bolo pripraviť si v nich vlastnú budúcu inteligenciu, čo sa podarilo neuveriteľne rýchlo a to vďaka viacerým programovým dokumentom a zákonu o vysokých školách č. 58/1950 (Národným zhromaždením bol prijatý 18. mája 1950). Zákon pochoval posledné zvyšky slobody a akademickosti vysokých škôl na Slovensku: zrušil ich autonómiu, ustanovil spôsob menovania akademických funkcionárov a zriadil nový orgán – Štátny výbor pre vysoké školy, pod kuratelou ktorého mali všetky tieto zmeny prebiehať. Celá transformácia vysokých škôl bola realizovaná podľa sovietskeho modelu, výnimkou boli len vojenské a bohoslovecké vysokoškolské inštitúcie.

V tretej kapitole sa autorka venuje vytváraniu novej siete vysokých škôl, keďže práve v tomto období vzniklo na Slovensku historicky najviac nových vysokoškolských inštitúcií v celom období socializmu.

Zaujímavou je štvrtá kapitola, venovaná reglementácii vysokých škôl, previerkam a prijímacím pohovorom, ktoré sa už diali v duchu novej ideológie. Keďže komunistická strana chcela prostredníctvom vysokých škôl vychovať vlastnú inteligenciu pochádzajúcu z radov robotníckej triedy a roľníctva, musela vymyslieť nástroje, ako to zrealizovať a mladých ľudí z robotníckych a roľníckych rodín na vysoké školy dostať. Autorka opisuje podrobne proces „demokratizácie“ vysokých škôl, ktorý bol absolútnou politizáciou vysokoškolského prostredia v rámci ktorého boli odstránení odporcovia nového režimu, či už z radov vyučujúcich alebo študentov, a to prostredníctvom tzv. previerok. Proces „demokratizácie“ začal v januári 1949, kedy začal svoju činnosť Vysokoškolský výbor KSS. Opäť treba uvítať podrobný popis celého procesu, vychádzajúci z archívnym materiálom a prameňom, čo umožňuje čitateľovi utvoriť vcelku živý obraz.

V piatej kapitole autorka opisuje štátne kurzy zamerané na prípravu pracujúcich – budúcich adeptov pre vysokoškolské štúdium, čo predstavuje absolútne devalvovanie vysokého školstva v danom období. Konkrétne išlo o zriadenie samostatných internátnych učilíšť s celodenným vyučovaním, kde sa pripravovali frekventanti z roľníckych a robotníckych rodín na vysokoškolské štúdium, hoci nemali absolvovanú stredoškolskú maturitu (!) Kurzy začali prebiehať od r. 1949. Opäť treba oceniť podrobné štatistické dokladovanie počtov frekventantov a ďalších informácií ohľadne tohto štúdia.

V siedmej kapitole sa autorka zamerala na ideovo-politickú výchovu na vysokých školách, ktorá sa začala kreovať tiež v sledovanom období. Celá „vzdelávacia činnosť, ale aj vedecká práca na vysokých školách museli byť v súlade so základnými tézami marxizmu-leninizmu“ (s. 104), okrem toho však boli zriadené katedry marxizmu-leninizmu, ktoré mali zabezpečovať prednášanie tzv. spoločenských náuk na všetkých fakultách. Išlo o predmety dialektického a historického materializmu, dejiny komunistickej strany a politickú ekonómiu.

Siedma kapitola zameraná na sociálne otázky študentov predstavuje už len doplnok, ktorý napomáha čitateľovi, aby si mohol vytvoriť ucelenú predstavu o pohyboch vo vysokom školstve v období začiatkov socializmu na Slovensku.

Publikácia je pilotným základným výskumom v predmetnej oblasti a ponúka veľmi dobre uchopenú analýzu, vychádzajúcu výhradne z prameňov a archívnych materiálov. Objasňuje a poukazuje na skutočnosť, ako je možné zideologizovať segment vysokého školstva už za niekoľko rokov; dôsledky takýchto procesov a experimentov sa však naprávajú desaťročia. Publikácia je cenným a dôležitým príspevkom tak pre oblasť všeobecných dejín ako aj dejín školstva a vzdelávania, konkrétne vysokého školstva na Slovensku v zložitom období stalinizmu a začiatkov budovania socializmu v Československu. Môže byť tiež prínosom v oblasti prevencie pred rôznymi podobami ľavicového, či pravického extrémizmu v súčasnosti.

Obsah

ÚVODNÍK	5
Tomáš KASPER, Markéta PÁNKOVÁ	
STUDIE:	7
„Bude nutno výchově dáti směry nové.“ Výchova a vzdělávání v programech politických stran meziválečného Československa	
Kateřina KORÁBKOVÁ	
Sexuální výchova ve školách meziválečného Československa	21
Magdaléna ŠUSTOVÁ	
Československá liga proti antisemitismu	28
Jakub SEINER	
VARIA:	44
Reklamní tiskoviny pro školáky v letech 1918–1938. Pohled do archivních fondů Muzea Komenského v Přerově	
Helena KOVÁŘOVÁ	
PhDr. Markéta Pánková jubilující	53
Tomáš KASPER	
REPORT:	63
První mezinárodní komeniologická konference v Baku za podpory Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského	
Markéta PÁNKOVÁ	
Vědecká konference Škola, učitel, žák jako připomínka 150 let od vydání Hasnerova zákona	67
Martina HALÍŘOVÁ	
RECENZE:	69
Gabzdilová, Soňa: <i>Ako sme študovali v totalite. Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku pod ideologickým diktátom Komunistickej strany Československa (1948–1953)</i> . Prešov: Univerzum, 2018. 143 s.	
Blanka KUDLÁČOVÁ	
